

De geschiedenis van het weven

Door Alexandra de Graaf

Als je er even bij stil staat wordt duidelijk hoeveel objecten om ons heen geweven zijn. Onze kleding, tapijten en meubelstoffen. Nog indrukwekkender is het als je bedenkt dat de techniek van het weven al eeuwen wordt uitgeoefend.

Hoewel het weefgetouw vroeger bij de mensen thuis stond en het proces bekend was, is het tegenwoordig in de vergetelheid geraakt. En dat terwijl geweven textiel nog steeds een hoofdpositie in ons leven inneemt.

Dit gegeven is te verklaren door de industriële revolutie waarin weefgetouwen gemechaniseerd werden en de productie van geweven stof flink werd opgeschaald. Het weefproces vond nu plaats in grote fabriekshallen in plaats van in de huiskamer. De arbeiders hielden zich er mee bezig terwijl de rijke elite haar handen aan dit werk niet langer vuil wenste te maken. Zij kochten voortaan de stoffen waarvan zij hun kleding lieten maken.

Vandaag de dag is dit nog steeds terug te zien in onze tijd. Naast het weven van de stoffen wordt ook de kleding in armere landen gemaakt waar de arbeidsomstandigheden vaak net zo slecht zijn als in de fabrieken in de 19^e eeuw. De kleding komt kant en klaar naar de rijkere landen waar deze gekocht wordt.

Het gevolg is dat de mensen uit de rijkere werelddelen geen idee hebben van alle processen die bij het maken van een kledingstuk komen kijken. Zo ook het weefproces.

Vrouw achter een weefgetouw in Schotland

afbeelding 1

In dit artikel waarin ik kort de geschiedenis van het weven bespreek geef ik een indruk van de positie van het weefproces in verschillende perioden in de geschiedenis. De nadruk ligt voornamelijk op de ontwikkeling van het weven in Europa. Graag wil ik benoemen dat veel andere werelddelen ook eigen processen hebben doorlopen als het gaat om weven. Verder heb ik gebruik gemaakt van verschillende bronnen die onderaan het artikel vermeld staan.

Ontwikkeling van het weefproces in prehistorie en oudheid

De techniek van het weven is al zo oud dat het moeilijk is om met zekerheid te zeggen wanneer het echt begonnen is. Men denkt dat het begin ligt in de prehistorie waar men vlocht met in elkaar gedraaide plantenstrengen.

Het weven werd al vroeg in allerlei werelddelen uitgevoerd. In Egypte weefde men al rond 2400 v. Chr. met liggende en staande weefgetouwen. In China konden de mensen rond 600 v. Chr. al ingewikkelde patronen weven met behulp van zogenaamde trekgetouwen en op Griekse vazen uit ca. 560 v. Chr. zijn scènes te zien van de verschillende stadia in het weefproces.

*Scènes van het spin- en weefproces op een Griekse lekythos (een vaas), ca 560 v Chr.
Afbeelding 2*

Het spinnen

We kunnen stellen dat voor onze verre voorouders al snel duidelijk werd dat er een doorlopende draad nodig was om het weefproces te versnellen en om steviger weefsel te kunnen maken.

Helaas is er in de natuur weinig materiaal te vinden dat lang, sterk en flexibel genoeg is om hiervoor in aanmerking te komen. Grassen en reepjes schors waren te stijf en werden voornamelijk gebruikt voor het vlechten van manden.

Haren, zoals wol, waren wel geschikt alleen te kort en breekbaar en zijde, de tot dan toe bekendste langste natuurlijk draad, was te kwetsbaar om te gebruiken.

De techniek van het spinnen was hiervoor een revolutionaire oplossing. Hierbij worden verschillende losse draden samengedraaid tot één lange sterke draad. Deze draad is flexibel door de losse draden waaruit het bestaat. Daarnaast is het lang en sterk waardoor het zorgt voor een stevig weefsel dat niet snel breekt en dat je relatief snel in elkaar kunt zetten, omdat je niet steeds los materiaal hoeft toe te voegen. Spinnen werd op meerdere manieren gedaan. Meestal werd er gebruik gemaakt van een spoel die met de hand werd vastgehouden. Er werd zowel zittend als lopend gesponnen en veel mensen hielden zich hier gedurende de dag mee bezig.

Houtsnede (17e eeuw) waarop spinnende vrouwen uit de Balkan te zien zijn. Een veelvoorkomend beeld tot aan de Industriële Revolutie.

Afbeelding 3

Interessant is dat het spinproces grotendeels hetzelfde is gebleven gedurende duizenden jaren. Waarschijnlijk omdat de techniek van generatie op generatie werd doorgegeven en goed werkte waardoor men niet snel naar andere manieren voor spinnen ging zoeken. Zelfs na de uitvinding van het spinnewiel in de middeleeuwen blijven oude methodes gebruikt worden tot op de dag van vandaag.

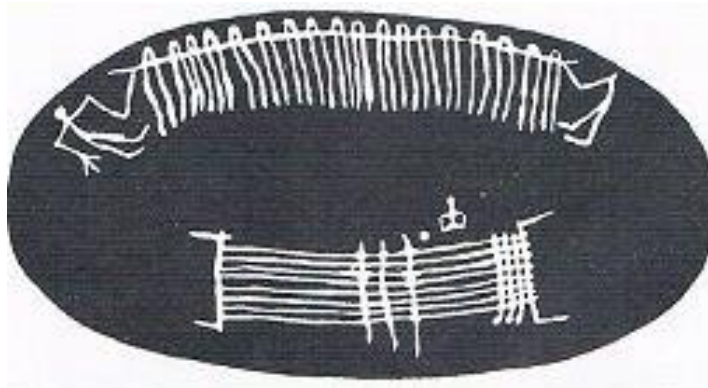
Het begin van het weven

Hoewel de eerste tastbare bewijzen van zowel geweven stof als vlechtwerk (zoals manden of matten) uit dezelfde periode komen kun je toch concluderen dat het weven volgde op het vlechtwerk. Het werken met dunne, flexibele draden is namelijk van een heel andere aard dan het mandenvlechten waarbij met kortere, stijvere materialen werd gewerkt. Bij lange, flexibele draden is het boven-onder-boven-onder proces vele malen moeilijker uit te voeren zonder de hulp van een werktuig dat draden op zijn plek houdt. Hier komt het weefgetouw om de hoek kijken. Dit zorgde ervoor dat de draden onder spanning kunnen staan waardoor het boven-onder proces makkelijker kon worden uitgevoerd.

Dit belangrijke gegeven is terug te vinden in alle weefgetouwen of ze nu complex zijn of niet.

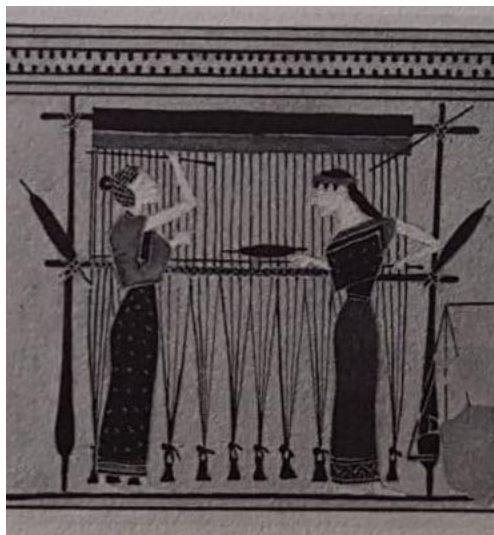
Het is waarschijnlijk begonnen met het grondweven waarbij door middel van een houten constructie geweven werd terwijl men op de grond zat.

Een van de oudste afbeelding van deze manier van weven is te zien op een schaal uit Egypte die gedateerd is op ca 4400 v. Chr.

*Neolitische Egyptische schaal waarop een grond-weefgetouw is afgebeeld, ca 4400 v. Chr.
Afbeelding 4*

In het noorden van het Middellandse zeegebied maakten wevers gebruik van een andere methode waarbij er staand geweven werd terwijl het weefsel waaraan men werkte hing en de draden op spanning werden gehouden door gewichten die doorgaans van klei werden gemaakt. Deze techniek verspreidde zich over Oost-Europa.

*Twee vrouwen die staand weven met een hangend weefgetouw. Onderaan de scheringdraden zijn de gewichten te zien waardoor de draden onder spanning staan.
Fragment van Griekse lekythos (een vaas), ca 560 v Chr.
Afbeelding 5*

Nog later had men het weefgetouw zo aangepast dat de scheringdraden in twee helften werden verdeeld die van elkaar gescheiden konden worden. Zo ging het sneller om met de inslagdraden door de scheringdraden te gaan.

In de Middeleeuwen werden weefgetouwen voorzien van pedalen. Er kwamen steeds meer verbeteringen waardoor er steeds sneller en efficiënter gewerkt kon worden.

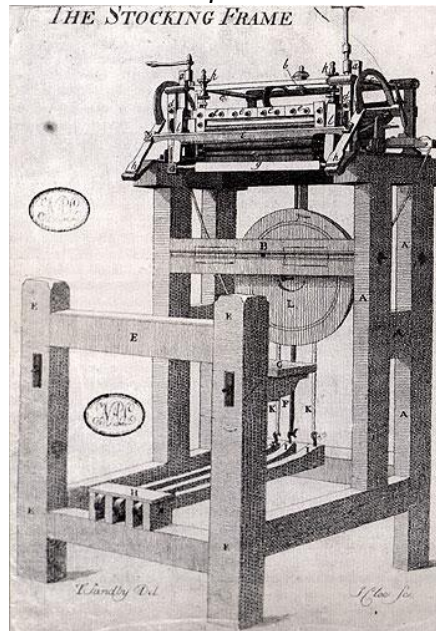
Weven in de vroegmoderne tijd

In de middeleeuwen en de vroegmoderne tijd komt het begrip huisnijverheid om de hoek kijken. Het weven werd steeds professioneler en op grote schaal uitgevoerd.

Met name boerinnen waren actief bezig met het bewerken van wol en katoen tot kleding. Zij verkochten wat zij maakten aan een opdrachtgever of tussenhandelaar. Soms werden de materialen die zij nodig hadden door de tussenhandelaren thuis bezorgd. Ook was het inrijgen van het weefgetouw (een precieze en tijdrovende klus) een apart beroep waarmee mensen hun geld verdienden.

Ondertussen bleef men proberen om het weefproces te versnellen en te verbeteren. In de 16e en 17e eeuw zijn er al pogingen gedaan om dit te bereiken door een mechanisch weefgetouw uit te vinden. Deze boden alleen nog niet het gewenste resultaat. De Schotse predikant William Lee vond in 1589 een speciale machine uit voor het maken van kousen.

Kousen breimachine ontworpen door William Lee in 1589

Afbeelding 6

In 1785 patenteerde de Brit Edmund Cartwright de eerste bruikbare weefmachine die hij uitvond. Deze maakte een einde aan het handmatig weven. Eerst werd het weefgetouw door paardenkracht en later door stoom aangedreven. Cartwright bleef zijn machine verbeteren en opende in 1787 een weverij in Doncaster.

Het was de Fransman Joseph-Marie Jacquard die de weefmachine verder verbeterde. Als zoon van een ervaren wever wist hij precies hoe het proces in elkaar stak. Hij ontwikkelde in zijn leven een volledig automatisch weefgetouw, het jacquard weefgetouw. De machine werkte door middel van zogenaamde ponskaarten, waarmee gaten geponst werden en er nog meer mogelijkheden waren in het weefproces. Zo is het mogelijk om met een jacquard weefgetouw ingewikkelde patronen te maken, wat met een normaal weefgetouw eigenlijk niet mogelijk is.

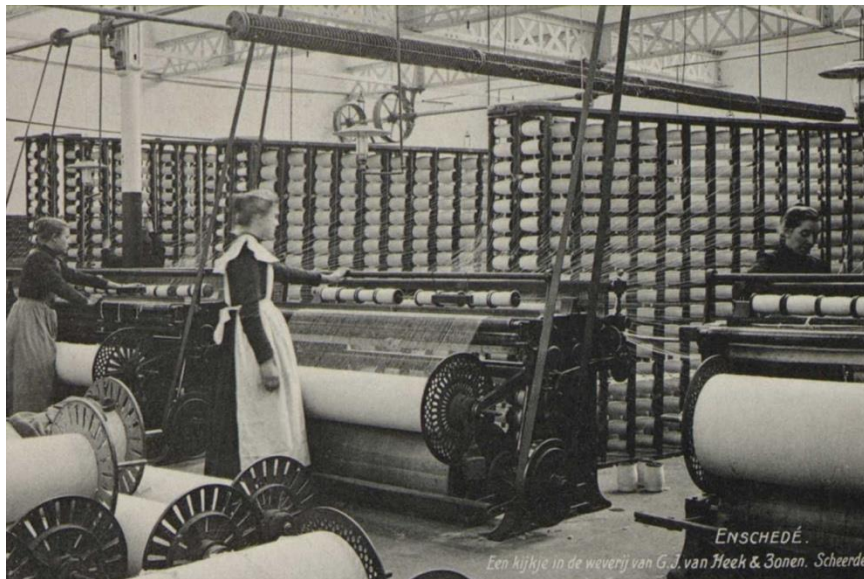

De Industriële Revolutie

Deze periode begon in Engeland al rond 1750 en in de rest van Europa pas rond 1850. Ook in andere landen, vooral in Azië, werden de meest waardevolle geweven stoffen gemaakt en vonden er grote ontwikkelingen in de textielindustrie plaats. Door de ontwikkeling van de stoommachines, gas en elektriciteit werd massaproductie mogelijk.

De automatische weefgetouwen van Cartwright en Jacquard zorgen voor een enorme omwenteling in het weefproces. Er kon nu vele malen sneller en goedkoper textiel worden geproduceerd. De huisnijverheid en daarmee de kleinschalige en her en der verspreide weefwerkplaatsjes verdwenen. In plaats daarvan ontstonden er grote fabriekshallen waarin de weefgetouwen met veel geluid en met grote snelheid hun werk deden.

Om deze fabriekshallen heen ontstonden arbeiderssteden waarin de mensen woonden die overdag de weefgetouwen bedienden. De mensen woonden onder de rook van de fabrieken waar ze gevaarlijk en langdurig werk verrichtten voor weinig geld. De fabriekseigenaren daarentegen hadden veel geld en woonden buiten het industriële gebied in mooie huizen.

Weverij in Enschede

Afbeelding 7

Weven in de 21^e eeuw

Tegenwoordig is de kleding- en textiel industrie enorm geglobaliseerd en bestaat deze uit ingewikkelde en vaak ondoorzichtige productieketens. De kleding en textiel die we vandaag de dag om ons heen zien wordt gemaakt in verschillende (ontwikkelings-) landen over de hele wereld. Inmiddels zijn er naast garens van natuurlijke oorsprong ook synthetische draden gekomen. Deze draden- denk aan polyester- zijn makkelijk te maken, sterk en goedkoop. Het nadeel is dat kledingstukken waarin een synthetisch garen verwerkt zit erg moeilijk te recyclen zijn.

Eerst werd textiel geproduceerd voor persoonlijk en lokaal gebruik, terwijl met de huidige gang van zaken textiel en kleding niet in het land geproduceerd wordt waar het uiteindelijk wordt verkocht. Ook is het tegenwoordig nauwelijks meer mogelijk om te traceren waar de kleding en het textiel gemaakt wordt en door wie.

Vandaag de dag is er veel kennis over weven verloren gegaan en vooral mensen van de oudere generatie houden zich nog, uit liefde voor het ambacht, bezig met het weefproces. Nog maar enkele Europese landen hebben weverijen en een volledige productieketen voor textiel, bijvoorbeeld Engeland. Toch wordt veruit de meeste textiel geproduceerd in lagelonenlanden.

Hoewel er in de tweede helft van de 20^e eeuw nauwelijks belangstelling was voor oude ambachten begint dat nu te veranderen. De afgelopen jaren groeit de belangstelling voor de manier waarop de producten die we om ons heen zien gemaakt zijn. Er wordt op een nieuwe manier gekeken naar de mogelijkheden van deze ambachten.

Textielproductie

Afbeelding 8

Alexandra de Graaf

Tijdens de stageperiode voor mijn studie aan de HKU mocht ik enkele maanden mee kijken in het bedrijf van Jolanda Roodenburg in Gorinchem.

Daar leerde ik veel over het weven en alles wat hierbij komt kijken. Ik heb technische vaardigheden opgedaan en geleerd hoe het weven in elkaar steekt en hoe een weefgetouw moet worden ingeregen. Ook heb ik veel geleerd over kleurgebruik, textielwarenkennis, ontwerpen en het aflezen en maken van een weefpatroon. Fijn was het om ook eigen ideeën bij Jolanda te kunnen verwezenlijken.

Omdat ik naast textiel erg geïnteresseerd ben in kunstgeschiedenis heb ik onderzoek gedaan naar de geschiedenis van weven en van mijn bevindingen bovenstaand artikel geschreven. Ik hoop dat zo de rijke geschiedenis van het weven voor meer mensen bekend wordt.

Bronvermelding

Afbeelding 1:

https://nl.pinterest.com/pin/432134526716148087/sent/?invite_code=f826b61f236e460b8a119053a8a755f9&sender=1055883212544407783&sfo=1

Afbeelding 2:

(1991). In E. J. Barber, *Prehistoric textiles: the development of cloth in the Neolithic and Bronze Ages with special reference to the Aegean*. New Jersey: Princeton University Press. Afbeelding 2.38, blz 72

Afbeelding 3: (1991). In E. J. Barber, *Prehistoric textiles: the development of cloth in the Neolithic and Bronze Ages with special reference to the Aegean*. New Jersey: Princeton University Press. Afbeelding 0.1, blz 4

Afbeelding 4: <https://www.hunednieuwscafe.nl/2015/11/de-geschiedenis-van-getouwweven-en-weefgetouwen-in-voegvlucht/>

Afbeelding 5: (1991). In E. J. Barber, *Prehistoric textiles: the development of cloth in the Neolithic and Bronze Ages with special reference to the Aegean*. New Jersey: Princeton University Press. Afbeelding 2.38, blz 72

Afbeelding 6: https://www.mientjesbreidomein.nl/blog/910756_de-geschiedenis-van-breien

Afbeelding 7: <https://indefuurt.nl/enschede/genieten-van/toen-in-deze-oude-videos-geven-je-eeen-kijkje-in-eeen-textielabriek-in-enschede~99738/>

Afbeelding 8: <https://www.somo.nl/nl/er-zijn-nog-steeds-problemen-in-de-textielindustrie-in-zuid-india/>

Overige bronnen

<https://www.textielnet.nl/nederlandse-textielindustrie.html>

<https://www.schonekieren.nl/informatie/kledingindustrie/>

<https://weefatelier-overshot.nl/?p=1364>

<https://www.hunednieuwscafe.nl/2015/11/de-geschiedenis-van-getouwweven-en-weefgetouwen-in-voegvlucht/>

<https://www.schonekieren.nl/informatie/kledingindustrie/>

<https://www.immaterieelerfgoed.nl/nl/weven>

(1991). In E. J. Barber, *Prehistoric textiles: the development of cloth in the Neolithic and Bronze Ages with special reference to the Aegean*. New Jersey: Princeton University Press.

<https://historiek.net/huisnijverheid-betekenis-voorbeelden/146969/>

<https://isgeschiedenis.nl/nieuws/de-uitvinding-van-de-automatische-weefmachine>

<https://www.immaterieelerfgoed.nl/nl/weven>

https://www.mientjesbreidomein.nl/blog/910756_de-geschiedenis-van-breien

<https://historiek.net/industriële-revolutie-samenvatting-oorzaken-gevolgen/78430/>

Gepubliceerd op Januari 2023